

V Bruselu dne 20.5.2015
COM(2015) 219 final

ZPRÁVA KOMISE RADĚ A EVROPSKÉMU PARLAMENTU

Stav přírody v Evropské unii

Zpráva o stavu a trendech u typů stanovišť a druhů, na které se vztahuje směrnice o ptácích a směrnice o stanovištích, za období 2007–2012, jak se požaduje podle článku 17 směrnice o stanovištích a článku 12 směrnice o ptácích

1. ÚVOD

1.1 SOUVISLOSTI

Evropané žijí v jedné z nejhustěji osídlených oblastí na světě, jež má dlouhou tradici využívání půdy. Tato skutečnost má zásadní vliv na přírodu a vede ke vzniku rozmanitých kulturních krajin, které jsou domovem velkého množství živočichů a rostlin. Vývoj, zejména během 20. století, však vedl i k rozsáhlému ničení přírody. V období od roku 1900 do poloviny 80. let 20. století již Evropa přišla o dvě třetiny mokřadů¹, a téměř tři čtvrtiny písečných dun a vřesovišť, a to v důsledku kombinace dopadů změn ve využívání půdy, vývoje infrastruktury, znečištění a rozšiřování měst.

Tato ztráta přírodního kapitálu představuje významný problém. Jsme na přírodě závislí, kvůli potravinám, energii, surovinám, ovzduší a vodě, bez nichž by život nebyl možný. Kromě toho je příroda ústředním hnacím prvkem ekonomiky, jenž se na našem hospodářství podílí způsoby, kterým teprve začínáme plně rozumět, a poskytuje služby, které mají zásadní význam pro zachování a tvorbu pracovních míst a růstu. Je také zdrojem inspirace, znalostí a odpočinku a nedílnou součástí našeho kulturního dědictví.

Směrnice o ptácích² a směrnice o stanovištích³ představují hlavní legislativní nástroje pro zajištění ochrany a udržitelného využívání přírody v EU, zejména prostřednictvím sítě oblastí s vysokou hodnotou biologické rozmanitosti Natura 2000. Směrnice jsou klíčovými prvky strategie EU v oblasti biologické rozmanitosti, která má dosáhnout hlavního cíle EU, tedy „zastavit do roku 2020 úbytek biologické rozmanitosti a degradaci ekosystémových služeb [a] v maximálním proveditelném rozsahu je obnovit“. Mají také zásadní význam pro plnění globálních závazků EU v rámci Úmluvy o biologické rozmanitosti, která byla uzavřena v Nagoji v říjnu 2010.

1.2 K ČEMU TATO ZPRÁVA SLOUŽÍ?

Účinné provádění uvedených směrnic se opírá o kvalitní znalosti stavu a trendů stanovišť a druhů chráněných těmito směrnicemi. Prostřednictvím této zprávy plní Komise právní požadavek pravidelně posuzovat pokrok při provádění směrnic na základě monitorování a zpráv členských států.

Zpráva popisuje hlavní výsledky za vykazované období 2007–2012 a odráží bezprecedentní míru spolupráce mezi členskými státy a evropskými orgány. Základem této zprávy je jedinečná databáze⁴ o přírodě EU, která zahrnuje více než 17 000 souborů dat a hodnocení jednotlivých druhů a stanovišť. Obsahuje údaje o stavu více než 450 druhů volně žijících ptáků, 231 typů stanovišť a více než 1 200 dalších druhů s významem pro Společenství. Ačkoli se jedná pouze o jednu ze složek celé širší biologické rozmanitosti v EU, představuje velmi důležitý vzorek, který odráží hrozby a tlaky, jimž je biologická rozmanitost ve všech členských státech vystavena.

¹ Sdělení Komise Radě a Evropskému parlamentu „Wise use and conservation of wetlands“ (Moudré využívání a ochrana mokřadů) – COM(1995) 189 final, 29.5.1995.

² Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/147/ES ze dne 30. listopadu 2009 o ochraně volně žijících ptáků.

³ Směrnice Rady 92/43/EHS ze dne 21. května 1992 o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin.

⁴ K dispozici ke stažení v datovém centru agentury EEA (<http://www.eea.europa.eu/themes/biodiversity/dc>).

Díky zjednodušenému vykazování lze poprvé představit a posoudit výsledky podle obou směrnic společně a rovněž podrobněji prozkoumat přínos sítě Natura 2000 ke stavu a trendům vývoje přírody. Tato zpráva je stručným shrnutím komplexních a podrobných informací a opírá se o rozsáhlé analýzy, které provedla Evropská agentura pro životní prostředí (EEA)⁵, jež také obsahuje další metodické podrobnosti.

Výsledky tohoto hodnocení poskytnou nezbytný náhled a znalosti, které budou východiskem pro veškerá další opatření nutná k dosažení cílů směrnice o ptácích a směrnice o stanovištích a k optimalizaci jejich přínosu pro realizaci cílů strategie EU v oblasti biologické rozmanitosti pro rok 2020.

Pokud jde o zkoumání toho, jak se změnil stav určitých stanovišť a druhů, je třeba upozornit na to, že již v době, kdy byly do směrnice zahrnuty, byla většina z nich v kritickém stavu, což znamenalo, že zajištění jejich obnovy si vyžádá značný čas a úsilí. Určitá omezení vyplývají také ze skutečnosti, že časovou řadu tvoří údaje pouze za dvě vykazovaná období podle směrnice o stanovištích.

2. HODNOCENÍ STAVU – METODIKA

2.1 HODNOCENÍ STAVU OCHRANY STANOVISTIŠŤ A DRUHŮ (SMĚRNICE O STANOVISTIŠTÍCH)

Cílem opatření přijímaných podle směrnice o stanovištích je „zachování nebo obnova příznivého stavu z hlediska ochrany u přírodních stanovišť, druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin v zájmu Společenství“. Směrnice pak vymezuje pojem „stav přírodního stanoviště z hlediska ochrany“ na základě několika parametrů: rozšíření, populace, plocha stanoviště, vhodnost stanoviště pro určitý druh, struktura a funkce stanoviště a budoucí vyhlídky. Tyto parametry jsou základem sběru dat. U každého stanoviště a druhu se každý z uvedených parametrů podle dohodnuté matice hodnocení hodnotí jako příznivý⁶, nedostatečný⁷ nebo špatný⁸ (či nezjištěný), což vede k celkovému hodnocení stavu z hlediska ochrany podle čtyř tříd. U stanovišť a druhů, jejichž stav je hodnocen jako nepříznivý, jsou určeny čtyři typy trendu stavu (tabulka 1).

Třída stavu z hlediska ochrany	Barva
Příznivý	
Nepříznivý – nedostatečný	
Nepříznivý – špatný	
Nezjištěno	

Trend stavu z hlediska ochrany (období 2007–2012)	Barva
Zlepšující se	
Stabilní	
Zhoršující se	
Nezjištěno	

Tabulka 1 – Barevné rozlišení tříd a trendů stavu z hlediska ochrany pro stanoviště a druhy

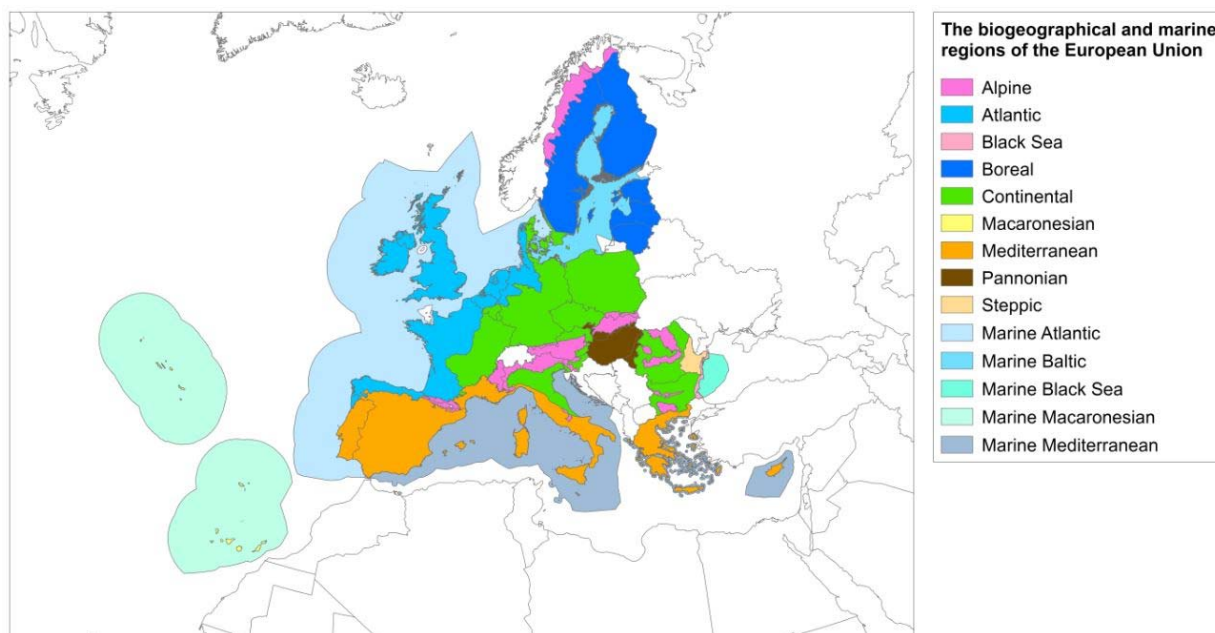
⁵ Zpráva agentury EEA č. 2/2015 – State of nature in the EU: Results from reporting under the nature directives 2007–2012 (Stav přírody v EU – výsledky ze zpráv předkládaných podle směrnic o ochraně přírody za období 2007–2012).

⁶ Typ stanoviště nebo druh prospívá (z hlediska kvality i množství) a má dobré vyhlídky na pokračování tohoto stavu i v budoucnosti.

⁷ Navrácení typu stanoviště nebo druhu do příznivého stavu vyžaduje změnu péče, v předvídatelné budoucnosti však nehrozí vyhubení.

⁸ Stav typu stanoviště nebo druhu zdaleka není dobrý, nebo dokonce existuje závažné riziko vyhubení (přínejmenším v regionálním měřítku).

Aby bylo možné provést smysluplné srovnání mezi členskými státy, je Evropa rozdělena do devíti biogeografických suchozemských a pěti mořských oblastí, které se vyznačují podobnými ekologickými podmínkami (mapa 1). Členské státy, jejichž území obsahuje více než jednu biogeografickou oblast, předložily samostatné hodnocení za každou biogeografickou oblast pro každý druh a typ stanoviště, který se na jejich území vyskytuje.

Mapa 1 – Biogeografické a mořské oblasti v EU-27 ve vykazovaném období 2007–2012⁹

Kromě hodnocení, která provedly členské státy, údaje agregovala a na biogeografické úrovni EU posuzovala agentura EEA a její Evropské tematické středisko biologické rozmanitosti (ETC-BD).

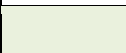
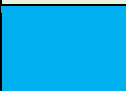

2.2 HODNOCENÍ STAVU POPULACE A TRENDŮ U DRUHŮ PTÁKŮ (SMĚRNICE O PTÁCÍCH)

Pokud jde o směrnici o ptácích, jejímž cílem je chránit všechny druhy volně žijících ptáků přirozeně se vyskytujících v EU, je to poprvé, co členské státy předložily údaje o velikosti a trendech populací na svém vnitrostátním území. Stav populací byl hodnocen jen na úrovni EU. Třídy stavu použité pro ptáky vycházejí z vědeckých kritérií vypracovaných pro určení rizik vyhynutí, která byla použita při sestavování červených seznamů ohrožených druhů, které vydává Mezinárodní unie pro ochranu přírody (IUCN). Pokud jde o vývoj populací druhů v ohrožení, který se týká období 2001–2012¹⁰, byly vymezeny čtyři typy trendů populace (tabulka 2).

⁹ Zpráva uvádí EU-27, neboť se týká doby před přistoupením Chorvatska.

¹⁰ S členskými státy bylo dohodnuto dvanáctileté období trendu, neboť šest let by bylo příliš krátké období na zjištění smysluplných trendů populace.

Třída stavu populace v EU	Barva
Bezpečný stav	
Téměř ohrožená, klesající nebo vyčerpaná	
Ohrožená (tj. zranitelná, ohrožená, kriticky ohrožená, lokálně vyhynulá)	
Nezjištěno nebo nevyhodnoceno	

Trend populace ¹¹	Barva
Vzrůstající	
Stabilní	
Kolísající	
Klesající	
Nezjištěno	

Tabulka 2 – Barevné rozlišení tříd stavu populace v EU a trendů populace druhů ptáků

2.3 VYUŽITÍ TRENDŮ

Analýza na úrovni EU vychází z agregace údajů, které předložily členské státy. To znamená, že v tomto širším měřítku nemusí být viditelné četné pozitivní vývojové trendy dosažené na místní, regionální nebo i celostátní úrovni. Navíc přechod z jedné třídy stavu ochrany/populace do jiné vyžaduje významnou změnu jednoho či několika jednotlivých parametrů/kritérií, která je za období pouhých šesti let obtížně dosažitelná. V důsledku toho, pokud jsou uváděny pouze informace o současném stavu, nemusí být zaznamenány změny v čase (zlepšení či zhoršení), které nejsou dostatečně silné, aby vyvolaly přechod z jedné třídy stavu do jiné. Z toho důvodu zpráva kromě informací o stavu uvádí také informace o trendech stavu z hlediska ochrany pro prvky podle směrnice o stanovištích za období 2007 až 2012 a o trendech populace ptáků za období 2001 až 2012. V oddíle 6 věnovaném síti Natura 2000 jsou uvedeny i dlouhodobé trendy populací ptáků (1980–2012).

3. STAV A TRENDY Z HLEDISKA OCHRANY

3.1 ÚPLNOST A KVALITA ÚDAJŮ

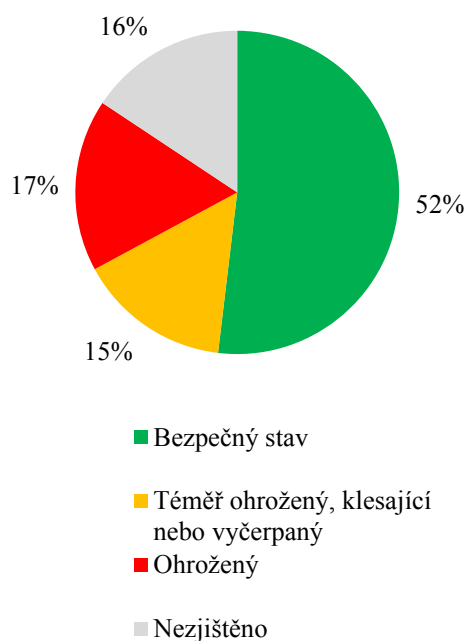
Od minulého vykazovaného období došlo k zásadnímu zlepšení dostupnosti, kvality a normalizace údajů podle směrnice o stanovištích. Počet hodnocení na úrovni EU uváděných jako „nezjištěno“ se snížil o polovinu (z 18 % na 7 % u stanovišť a z 31 % na 17 % u druhů kromě ptáků). Znalost populací a trendů u ptáků se za poslední desetiletí také významně zlepšila, což umožňuje lepší a cílenější opatření v oblasti ochrany.

Míra souladu a kvality údajů ve zprávách států se však různí a bylo by možné ji dále zlepšovat pomocí cílených monitorovacích programů. Nadále jsou nejméně známy mořská stanoviště a druhy a jejich monitorování vyžaduje značné další úsilí. V této oblasti by situaci mělo zlepšit zajištění většího souladu s rámcovou směrnicí o strategii pro mořské prostředí .

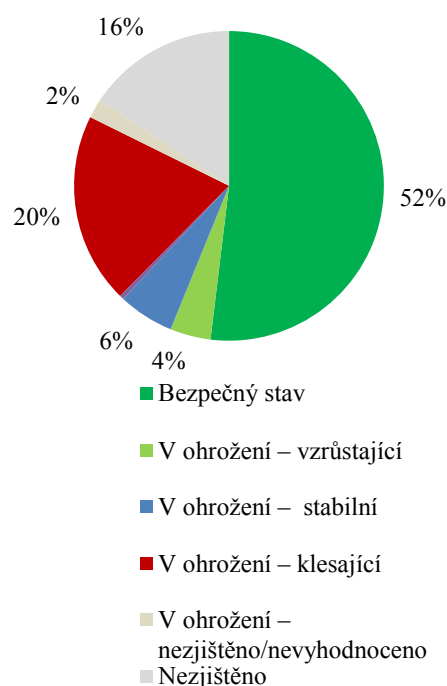
¹¹ Krátkodobé trendové období: 2001–2012, dlouhodobé trendové období: 1980–2012.

3.2 VŠECHNY DRUHY PTÁKŮ

Stav více než poloviny všech hodnocených volně žijících druhů ptáků je hodnocen jako bezpečný. Přibližně 15 % populací je téměř ohroženo, klesají nebo jsou vyčerpány a dalších 17 % druhů je ohroženo (obrázek 1). Krátkodobé trendy populací ptačích druhů naznačují, že pouze 4 % populací jsou v ohrožení, ale se vzrůstající tendencí, zatímco 6 % je v ohrožení a stabilní a dalších 20 % je v ohrožení a vykazují klesající tendenci (obrázek 2).

Obrázek 1 – Stav populace ptáků

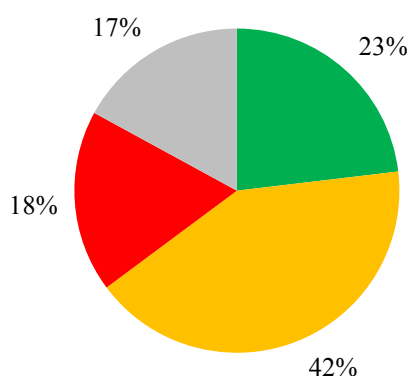

Obrázek 2 – Stav populace ptáků s doplněním krátkodobých trendů populace pro druhy ptáků, které jsou v ohrožení

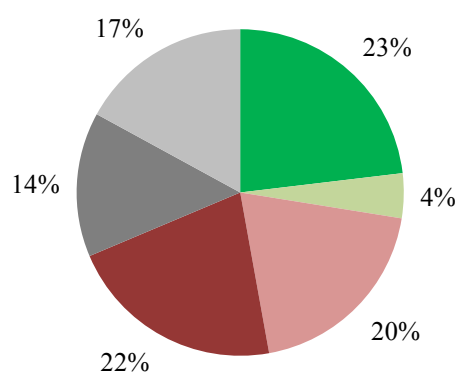
Některým druhům zřejmě prospívají cílená ochranná opatření zaměřená na přizpůsobení postupů využívání půdy, zvláště v lokalitách sítě Natura 2000. Například agroenvironmentální programy a programy v oblasti hospodaření s půdou, které byly úspěšně zavedeny ve Španělsku, Portugalsku, Rakousku, Maďarsku a Německu, napomohly obnově populace dropa velkého (*Otis tarda*), druhu závislého na otevřené krajině (travné porosty, stepi a klidové obdělávané plochy), jehož populace se jinde v Evropě snižuje. Co se týče strakapouda bělohřbetého (*Dendrocopos leucotos*), který je značně závislý na starých a mrtvých listnatých stromech, přestože byl v některých zemích EU zaznamenán výrazný pokles populace, ve Finsku došlo k jejímu nárůstu v důsledku změn v lesnických postupech v lokalitách sítě Natura 2000. Populace několika druhů dravých ptáků včetně karpatské populace orla královského (*Aquila heliaca*) se zvýšily v důsledku opatření, jakými jsou například ochrana hnízdišť a péče o stanoviště.

3.3 DRUHY V ZÁJMU SPOLEČENSTVÍ (SMĚRNICE O STANOVIŠTÍCH)

Přibližně 23 % hodnocení druhů na úrovni EU naznačuje příznivý stav, zatímco 60 % druhů vykazuje nepříznivý stav, přičemž 18 % druhů vykazuje nepříznivý – špatný stav. Pokud jde o trendy u zmíněných 60 % druhů, jejichž stav je hodnocen jako nepříznivý, u 4 % byl zaznamenán zlepšující se trend, u 20 % stabilní trend, u 22 % zhoršující se trend a u 14 % nebyl trend zjištěn (obrázky 3 a 4).

■ Příznivý
 ■ Nepříznivý – nedostatečný
 ■ Nepříznivý – špatný
 ■ Nezjištěno

■ Příznivý
 ■ Nepříznivý – zlepšující se
 ■ Nepříznivý – stabilní
 ■ Nepříznivý – zhoršující se
 ■ Nepříznivý – neznámý trend
 ■ Nezjištěno

Obrázek 3 – Stav druhů z hlediska ochrany

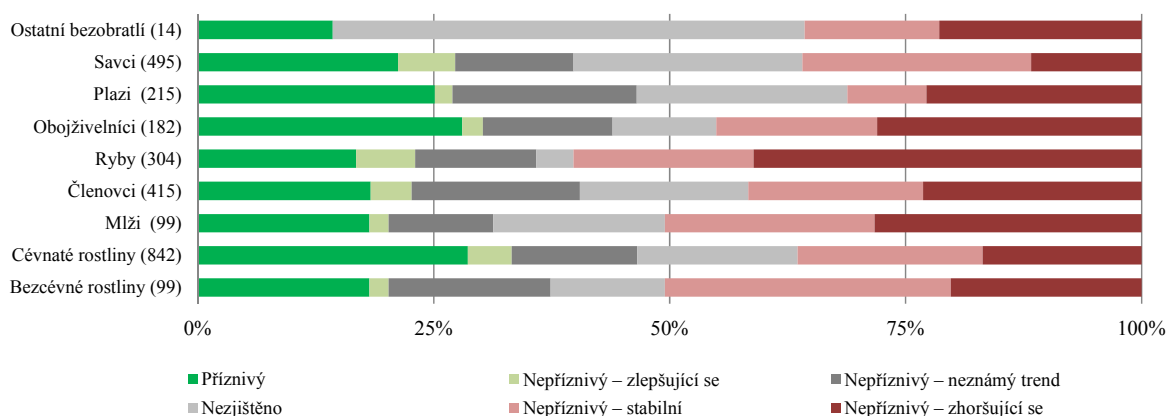
Obrázek 4 – Stav z hlediska ochrany a trendy u druhů, jejichž stav je hodnocen jako nepříznivý

Nejvyšší podíly příznivých hodnocení u suchozemských biogeografických oblastí byly hlášeny za černomořskou (32 %) a alpskou oblast (31 %), zatímco boreální a atlantické oblasti vykazují nejvyšší podíl stavu hodnoceného jako nepříznivý – špatný (29 %, resp. 32 %). Ačkoli mořských oblastí se týká menší počet hodnocení druhů, podíl nezjištěných hodnocení je u nich daleko vyšší (až 88 % v makaronéské oblasti). Oblast Baltského moře vykazuje nejhorší stav, kdy 60 % druhů vykazuje nepříznivý – špatný stav, následuje černomořská oblast (33 % druhů vykazujících nepříznivý – špatný stav).

Cévnaté rostliny a obojživelníci vykazují nejvyšší míru příznivých hodnocení s podílem 29 %, resp. 28 % (obrázek 5). Mnohé z trendů špatného/zhoršujícího se stavu se vyskytují u druhů spojených s vodním prostředím, jako jsou řeky, jezera a mokřady. To odpovídá zjištění, že sladkovodní stanoviště mají většinou nepříznivý – nedostatečný stav

z hlediska ochrany. Ohrožují je člověkem vyvolané změny hydrologických funkcí, ztráta propojení, stavba kanálů, odstraňování sedimentů a eutrofizace a znečištění.

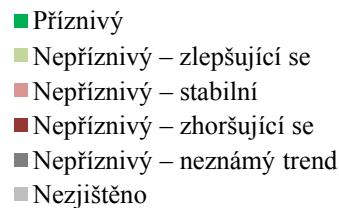
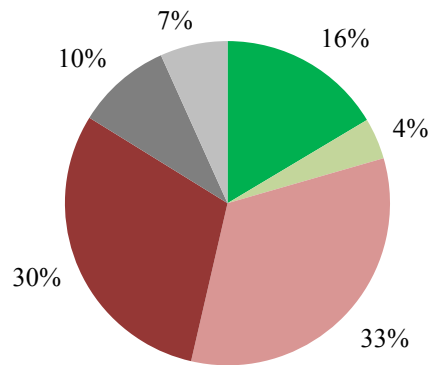
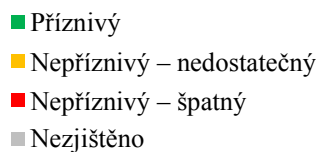
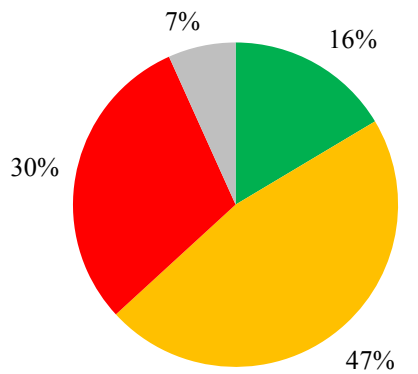
Stavy mnoha druhů spojovaných se sladkovodními stanovišti, jako jsou migrující ryby, se znepokojivou měrou snižují. Díky rozsáhlým partnerským projektům na ochranu migrujících ryb, například bolena dravého (*Aspius aspius*) ve Švédsku a placky pomořanské (*Alosa alosa*) v Německu, se však podařilo posílit populace díky obnově vodních toků prostřednictvím odstranění překážek migrace díky výstavbě rybích přechodů. V Rakousku došlo díky odstranění migračních překážek na horním toku Dunaje ke zlepšení možnosti migrace pro hlavatku obecnou (*Hucho hucho*) a jiné ohrožené druhy ryb.

Obrázek 5 – Stav z hlediska ochrany a trendy druhů podle taxonomických skupin

3.4 TYPY STANOVIŠŤ

Stav z hlediska ochrany a trendy u stanovišť jsou horší než u jednotlivých druhů. Důvodem je patrně zavedenější tradice opatření ochrany druhů a méně komplexní povaha a kratší doba odezvy při obnově druhů. V celé EU je stav 16 % stanovišť hodnocen jako příznivý, zatímco více než tři čtvrtiny (77 %) vykazují nepříznivý stav, přičemž 30 % představuje stav hodnocený jako nepříznivý – špatný. Pokud jde o trendy stavu, u zmíněných 77 % stanovišť, jejichž stav je hodnocen jako nepříznivý, je rozdělení následující: 4 % stanovišť vykazuje zlepšení, u 33 % stanovišť je trend stabilní, u 30 % je uváděn zhoršující se trend a u 10 % nebyl trend zjištěn (obrázky 6 a 7).

Obrázek 6 – Stav stanovišť z hlediska ochrany **Obrázek 7 – Stav z hlediska ochrany a trendy stanovišť s nepříznivým stavem**

Atlantická a boreální biogeografická oblast vykazují nejvyšší podíly stanovišť, jejichž stav je hodnocen jako nepříznivý – špatný (obě 51 %). Tyto dvě oblasti však mají také nejvyšší podíl stanovišť, jejichž stav se zlepšuje (11 %, resp. 10 %). Například v Dánsku je stav pobřežních lagun v atlantické oblasti nadále hodnocen jako nepříznivý – špatný, ale cílená opatření v rámci projektů LIFE a agroenvironmentálních programů zde pomohla obnovit některé pobřežní laguny a okolní pobřežní louky. V Lotyšsku, které je součástí boreální oblasti, bylo zaznamenáno rozšíření a celkově pozitivní trend u suchých písčitých vřesovišť. Ta jsou většinou chráněna v rámci sítě Natura 2000 a využívají přínosů projektů LIFE a inovativního partnerství se správci vojenských výcvikových prostorů. Úspěšná obnova středomořských slaných luk ve Slovinsku díky zajištění tradičních činností v solných pánvích a další opatření k jejich řízení vedla u tohoto typu stanovišť ke zlepšení stavu z hlediska ochrany.

3.5 POKROK PŘI DOSAHOVÁNÍ CÍLE 1 STRATEGIE V OBLASTI BIOLOGICKÉ ROZMANITOSTI

Prvořadým cílem strategie EU v oblasti biologické rozmanitosti je zastavit do roku 2020 úbytek biologické rozmanitosti a degradaci ekosystémových služeb a v maximálním proveditelném rozsahu je obnovit. Cíl 1 uvedené strategie stanoví měřitelné dílčí cíle pro zlepšení stavu z hlediska ochrany u stanovišť a druhů, které chrání směrnice o ochraně přírody. Na základě zprávy z roku 2009 vypracované podle ustanovení směrnice o stanovištích a na základě hodnocení stavu s názvem „Ptáci v EU“ z roku 2004¹² byly jako referenční hodnoty stanoveny tyto cíle:

¹² BirdLife International (2004) Birds in the European Union: a status assessment (Ptáci v Evropské unii: hodnocení stavu). Wageningen, Nizozemsko: BirdLife International.

- aby o 100 % více posuzovaných stanovišť (tedy 34 %) a o 50 % více posuzovaných druhů (tedy 25,5 %) podle směrnice o stanovištích vykázalo příznivý nebo zlepšený stav z hlediska ochrany; a
- aby o 50 % více posuzovaných druhů (tedy 78 %) podle směrnice o ptácích vykázalo bezpečný nebo zlepšený stav.

Tyto cíle vycházely z optimálního, ale dosažitelného scénáře, který předpokládal, že členské státy plně provedou opatření pro zlepšení stavu z hlediska ochrany podle uvedených směrnic.

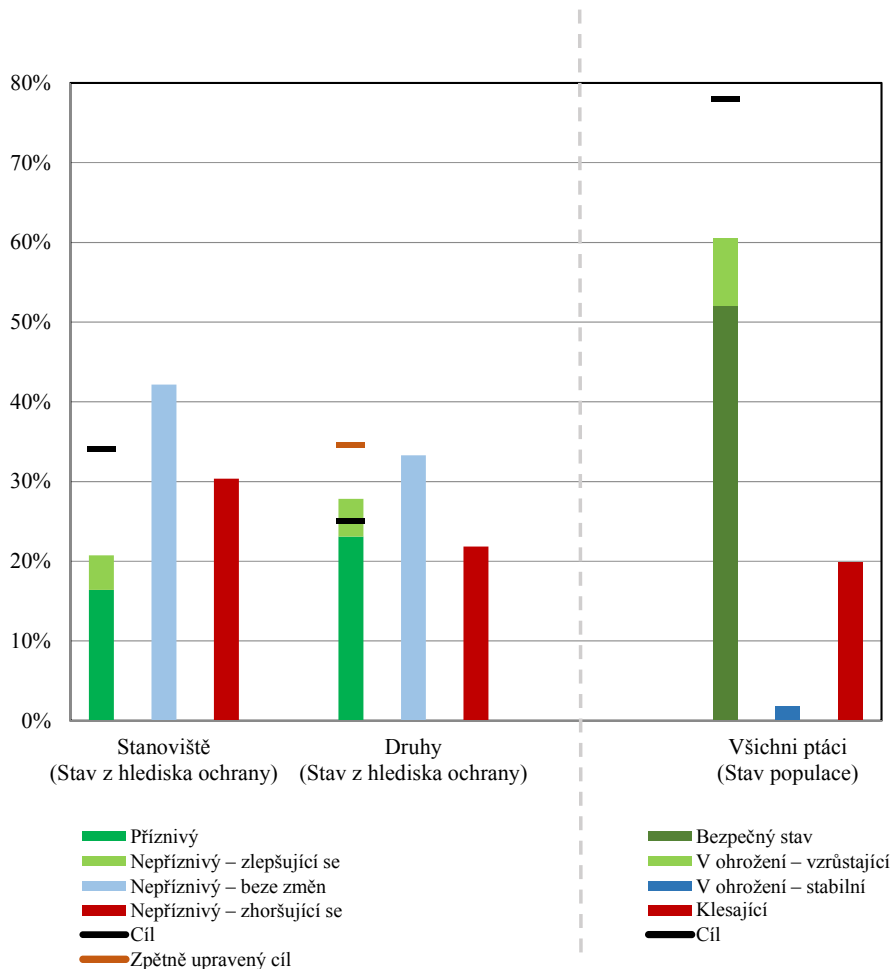
Obrázek 8 dokládá pokrok při dosahování stanovených cílů. Při srovnávání hodnocení za různá období je však nezbytné v maximální možné míře zajistit, aby zjištěné změny byly skutečné a aby nebyly jen výsledkem lepší dostupnosti údajů nebo odlišné metodiky¹³. Hlavní body jsou následující:

- Dosud nedošlo k významné změně stavu u jednotlivých typů stanovišť. Hodnocení dříve stanovená jako příznivá se nemění. Žádná další stanoviště nedosáhla příznivého stavu z hlediska ochrany (16 %). 4 % vykazují nepříznivý, ale zlepšující se stav, 30 % stále se zhoršující stav a u 42 % nedošlo od roku 2006 ke změně¹⁴.
- Hodnocení změn mezi vykazovanými obdobími je obtížnější. Vedle případných skutečných změn vlastního stavu jsou hodnocení významně ovlivněna i zdokonalením údajů a metodiky. Při zohlednění této skutečnosti se zdá, že příznivý stav v roce 2007 vykazovalo 22 % druhů, a ne 17 % druhů. S přihlédnutím k této skutečnosti lze konstatovat, že skutečné zlepšení, co se týče příznivých hodnocení u druhů, je velmi malé (o 1–2 % více než v roce 2007). Obrázek 8 proto uvádí „zpětně upravený“ cíl, který ukazuje, jaký by byl skutečný cíl, kdyby byl stav dotčených druhů v roce 2007 hodnocen jako příznivý. Při posouzení všech hodnocení druhů vykazuje 5 % druhů nepříznivý, ale zlepšující se stav, 22 % stále se zhoršující stav a u 33 % druhů nedošlo od roku 2006 ke změně.
- Podíl hodnocení druhů ptáků se stavem hodnoceným jako „bezpečný“ nadále činí 52 % (stejně jako v roce 2004). Při posouzení všech hodnocení druhů ptáků vykazuje 8,5 % druhů stav v ohrožení, ale se vzrůstající tendencí, 2 % druhů stav v ohrožení a stabilní a 20 % druhů je v ohrožení a vykazuje další pokles.

Celkový trend u stanovišť je zřejmě obecně obdobný jako trend u druhů. Stanoviště již hodnocená stavem příznivý/bezpečný zůstávají stabilní nebo vykazují další zlepšení. Malá část stanovišť hodnocených stavem nepříznivý / v ohrožení vykazuje zlepšení, u větší části z nich však dochází k dalšímu zhoršení. Pokud nedojde k významnému zlepšení trendů, nebude možné do roku 2020 dosáhnout cíle 1.

¹³ Další podrobnosti viz zpráva agentury EEA č. 2/2015 – State of nature in the EU: Results from reporting under the nature directives 2007–2012 (Stav přírody v EU – výsledky ze zpráv předkládaných podle směrnic o ochraně přírody za období 2007–2012).

¹⁴ Včetně těch, kde zůstává hodnocení „nezjištěno“.

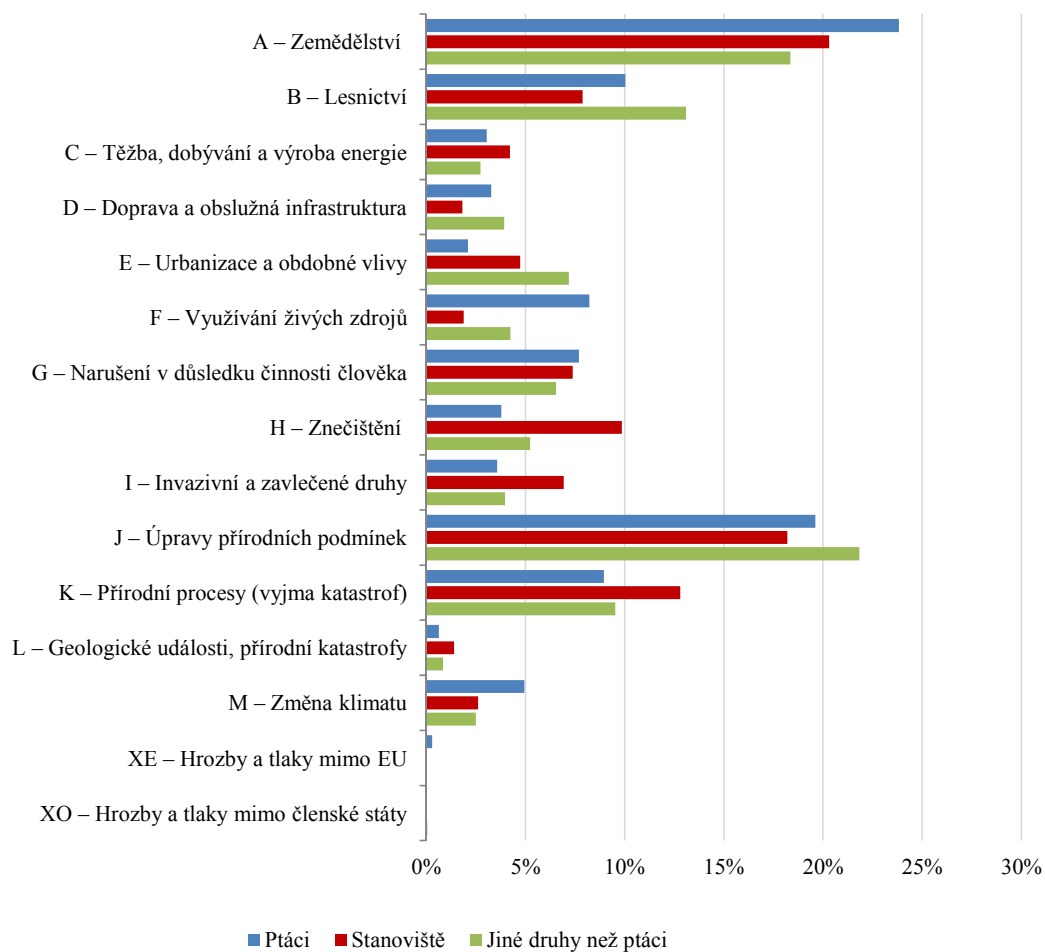
Obrázek 8 – Pokrok při dosahování cíle 1 strategie v oblasti biologické rozmanitosti (nejsou uvedeny „nezjištěné“ situace)

4. TLAKY A HROZBY

Pro lepší pochopení faktorů ovlivňujících stav a trendy poskytly členské státy informace o tlacích a hrozbách¹⁵, tedy o základních příčinách, které mají dopad na druhy a stanoviště. U suchozemských systémů (obrázek 9) představují největší problémy pro všechny tři skupiny (ptáci, jiné druhy a stanoviště) „zemědělství“ a člověkem vyvolané „úpravy přírodních podmínek“. Pokud jde o „zemědělství“, nejčastěji uváděnými tlaky a hrozbami jsou úpravy pěstitelských postupů, pastva hospodářských zvířat (včetně opuštění pasteveckých systémů / nedostatečné pastvy), hnojení a pesticidy. Pokud jde o „úpravy přírodních podmínek“, nejčastěji uváděné činitele představují člověkem vyvolané změny hydrologických podmínek a vodních útvarů, úpravy hydrografických funkcí, snížení propojení stanovišť a odběr podzemních vod. Toto hodnocení odpovídá hodnocení provedenému podle rámcové směrnice o vodě, v němž byly zemědělství a hydromorfologie určeny jako hlavní prvky tlaku na vodní útvary¹⁶.

¹⁵ Členské státy musely zařadit každý uvedený prvek hrozby/tlaku podle jeho významu jako „vysoký“, „střední“ nebo „nízký“.

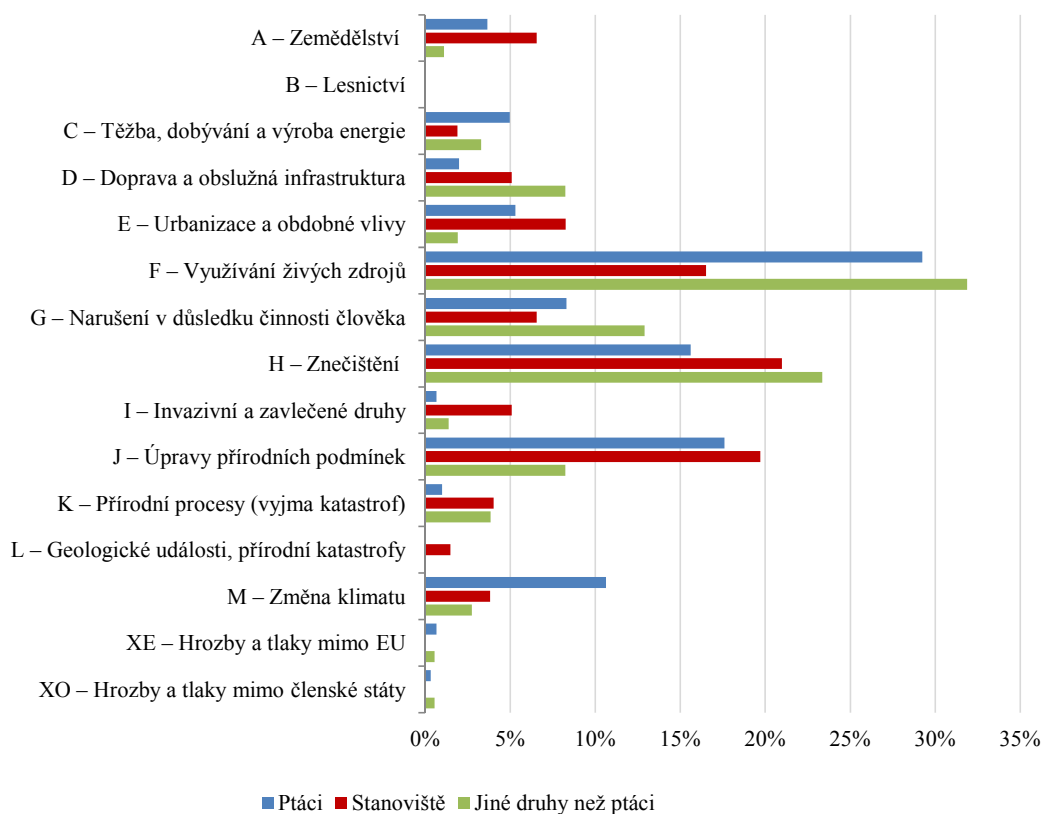
¹⁶ Viz Plán na ochranu vodních zdrojů Evropy COM(2012) 673 a sdělení Komise Rámcová směrnice o vodě a směrnice o povodních: Opatření k dosažení „dobrého stavu“ vod EU a snížení povodňových rizik, COM(2015) 120.

Obrázek 9 – Četnost (%) tlaků a hrozeb řazených na nejvyšší úroveň 1 (společně) – suchozemské prostředí

Pokud jde o mořské systémy, hlavními uváděnými tlaky a hrozbami jsou „*využívání živých zdrojů*“ (především rybolov a čerpání vodních zdrojů, ale rovněž – v menší míře – akvakultura) a „*znečištění*“ (obrázek 10).

Jako významné jsou uváděny i „*úpravy přírodních podmínek*“ (hloubení, úpravy hydrologického režimu a obhospodařování pobřežních oblastí) a „*narušení v důsledku činnosti člověka*“, jakož i dopad změny klimatu na mořské ptáky.

Obrázek 10 – Četnost (%) tlaků a hrozeb řazených na nejvyšší úroveň 1 (společně) – mořské prostředí

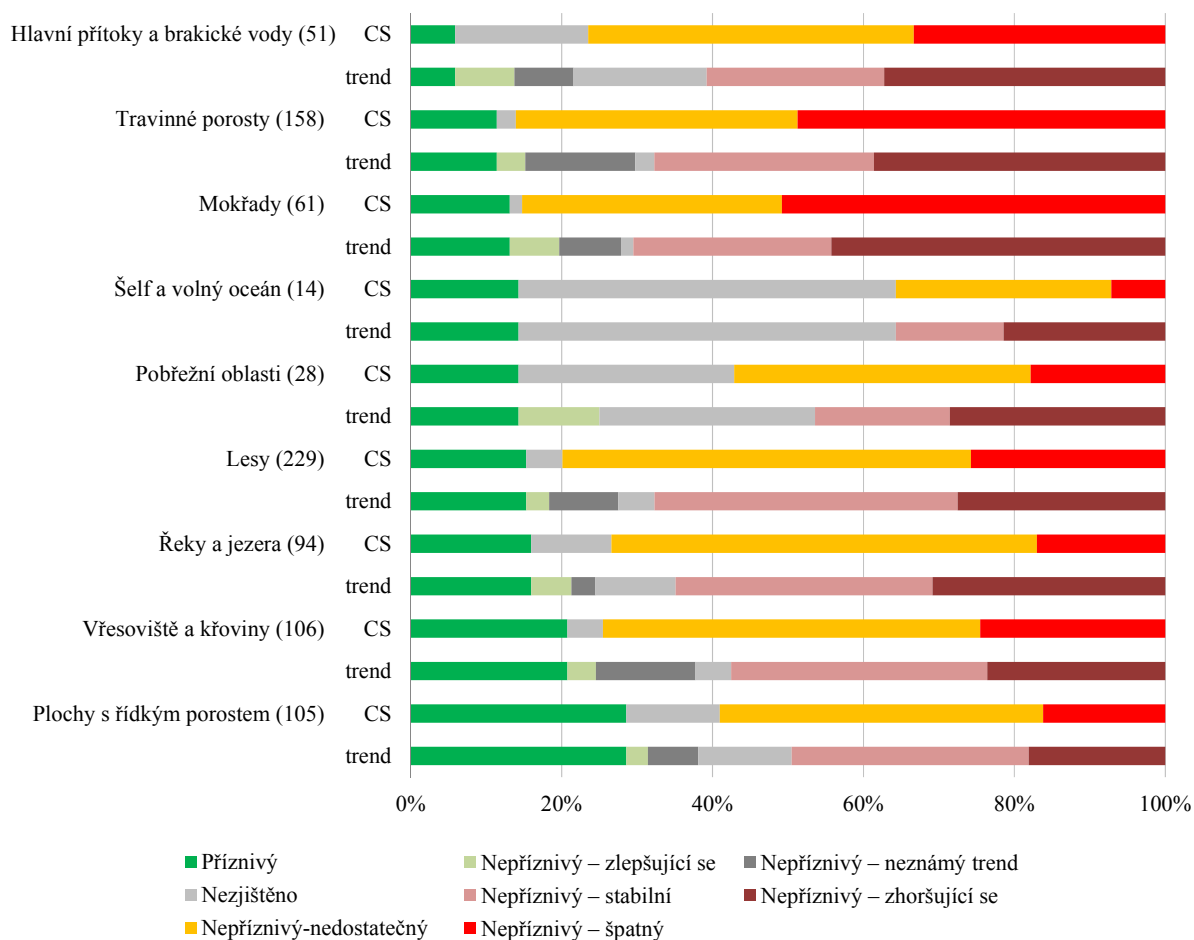
5. HLEDISKO EKOSYSTÉMŮ

Analýza stavu z hlediska ochrany a trendů stanovišť a druhů je provedena podle jejich příslušnosti k ekosystémům uvedeným v typologii vypracované v rámci iniciativy EU „Mapování a hodnocení ekosystémů a jejich služeb“ (MAES)¹⁷. Obrázek 11 uvádí stav z hlediska ochrany a trendy stanovišť a druhů podle typu ekosystému.

5.1 SUCHOZEMSKÉ EKOSYSTÉMY

Stav z hlediska ochrany a trendy stanovišť a druhů se mezi suchozemskými ekosystémy značně liší. Travninné porosty a mokřady mají nejvyšší podíl stanovišť se stavem hodnoceným jako nepříznivý – špatný a zhoršující se. To podporují i zjištění o tlacích a hrozbách, která poukázala na to, že tyto systémy jsou obzvláště zasaženy zemědělstvím a hydrologickými změnami.

¹⁷ <http://biodiversity.europa.eu/maes>.

Obrázek 11 – Stav z hlediska ochrany (CS) a trendů stanovišť podle typu ekosystému (MAES) (Počet hodnocení v závorce)

Ačkoli situace týkající se těchto dvou ekosystémů je nepříznivá napříč všemi biogeografickými oblastmi, případové studie ukazují, že jsou-li přijata vhodná a cílená opatření, je zlepšení možné.

- *Travninné porosty*

Přírodní a částečně přírodní travinné porosty patří v EU z hlediska druhů k nejbohatším ekosystémům. Tyto systémy, pro něž bylo v minulosti typické extenzivní hospodaření, zaznamenaly v posledních desetiletích zásadní snížení plochy. Přibližně 49 % hodnocení EU pro 45 typů stanovišť travinných porostů významných pro Společenství došlo k výsledku nepříznivý – špatný. Navíc stav téměř 50 % druhů ptáků vázaných na travinné porosty se snižuje a stav ostatních druhů z hlediska ochrany je většinou nepříznivý.

Současné prvky tlaku na travinné porosty zahrnují intenzifikaci využívání, necitlivé pěstitelské postupy, přechod na jiné způsoby využívání půdy a její opouštění. V Litvě vykazují dvě třetiny hodnocení typů stanovišť travinných porostů zhoršující se trend, zatímco ve Spojeném království vykazují všechna tato stanoviště nepříznivý – špatný stav z hlediska ochrany. Rozšířené druhy ptáků vázaných na travinné porosty, jako je chřástal polní (*Crex crex*) a čejka chocholátá (*Vanellus vanellus*), vykazují v EU zásadní úbytek.

Tam, kde byla zavedena vhodná opatření na úrovni EU a vnitrostátní opatření, však bylo možné negativní trendy zvrátit. Například v Estonsku byly s podporou EU v rámci Evropského zemědělského fondu pro rozvoj venkova, Evropského fondu pro regionální rozvoj a nástroje LIFE obnoveny velké plochy částečně přírodních travinných porostů. Tato podpora umožnila úpravy postupů seče stávajících luk i znovuzavedení extenzivního hospodaření u opuštěných luk. Tato opatření byla nejprve pilotně zavedena v lokalitách sítě Natura 2000 a následně uplatněna v širším měřítku na udržitelné obhospodařování luk.

- *Mokřady*

Mokřady včetně rašelinišť, vrchovišť a močálů patří k nejohroženějším ekosystémům v Evropě, neboť v posledních desetiletích zaznamenávají velký úbytek. Tvoří pouze přibližně 2 % území EU a 4,3 % plochy sítě Natura 2000, jsou však vysoce významné pro širokou škálu druhů. Většina typů mokřadních stanovišť je v EU chráněna.

Hodnocení stavu z hlediska ochrany ukazuje, že 51 % stanovišť souvisejících s mokřady vykazuje nepříznivý – špatný stav. Zdaleka nejvýznamnější tlak představují člověkem vyvolané hydrologické změny (např. odvodňování). Například v Irsku všechny typy stanovišť „vrchoviště, rašeliniště a močály“ vykazují nepříznivý stav z hlediska ochrany a stav vrchovišť se dále zhoršuje z důvodu těžby rašeliny a odvodňování. V důsledku rozsáhlého zhoršování stavu mokřadů v celé EU se snižují populace některých druhů, jež jsou na mokřadech vysoce závislé, jako je kolihka velká (*Numenius arquata*) nebo kuňka obecná (*Bombina bombina*). Tyto trendy však lze zvrátit. Například v Belgii téměř všechny typy mokřadních stanovišť vykazují stabilní nebo zlepšující se trend díky četným rozsáhlým projektům a soustavnému úsilí vyvíjenému v lokalitách sítě Natura 2000.

Druhy závislé na mokřadech, například bukač velký (*Botaurus stellaris*), vykázaly v případě, že byla uplatněna ochranná opatření cílená na jejich stanoviště, značnou obnovu populací. K tomuto vývoji došlo i ve Spojeném království za podpory z programu LIFE.

5.2 MOŘSKÉ EKOSYSTÉMY

Také u mořských ekosystémů se stav z hlediska ochrany a trendy velmi různí (obrázek 11). V důsledku poměrně nízkého počtu rysů mořského ekosystému upravených směrnicí o stanovištích a vysokému podílu kategorie hodnocení „nezjištěno“ jsou výsledky méně průkazné.

61 % druhů ptáků spojených s mořskými ekosystémy vykazuje bezpečný stav. Přibližně jedna čtvrtina těchto ptáků je ohrožena, což podtrhuje dopad hrozeb, jako je predace a vyrušování kolonií, vedlejší úlovky při rybolovu a znečištění moří.

Kvůli složitosti práce v mořském prostředí a relativnímu nedostatku údajů dosáhla ochrana rysů mořského ekosystému a budování sítě Natura 2000 (zejména na moři) menšího pokroku. Opatření, jejichž cílem je lepší a citlivější obhospodařování lokalit a zákaz škodlivých činností, však mohou přinést rychlá zlepšení. Například v Irsku je nedávný pozitivní trend stavu maerlové struktury tvořené řasou *Lithothamnium coralloides* z hlediska ochrany spojen s ochranným režimem podle směrnice o stanovištích. Ochranná opatření v rámci sítě Natura 2000 prospěla rovněž některým ohroženým druhům mořských ptáků: populace rybáka

rajského (*Sterna dougalli*) se v EU významně zvýšila díky ochraně hnízdišť a péči o tato hnízdiště, včetně kontroly predátorů.

6. ÚLOHA SÍTĚ NATURA 2000

Sít' Natura 2000, kterou tvoří zvláště chráněné oblasti (SPA) podle směrnice o ptácích a zvláštní oblasti ochrany¹⁸ (SAC) podle směrnice o stanovištích, zahrnuje oblasti s vysokou hodnotou biologické rozmanitosti. Nyní pokrývá více než 18 % suchozemské plochy EU a 4 % evropských moří. Je hlavním nástrojem směrnic o ochraně přírody k zajištění dobrého/příznivého stavu druhů a stanovišť. Ve stávajícím vykazovaném období se počet lokalit zvýšil o 9,3 % (SAC) a 12,1 % (SPA), zatímco plocha zahrnutá do sítě vzrostla o 41,2 % (SAC) a 28,9 % (SPA). Převážná část tohoto nárůstu souvisí s přistoupením Bulharska a Rumunska k EU v roce 2007 a s mořskou složkou sítě.

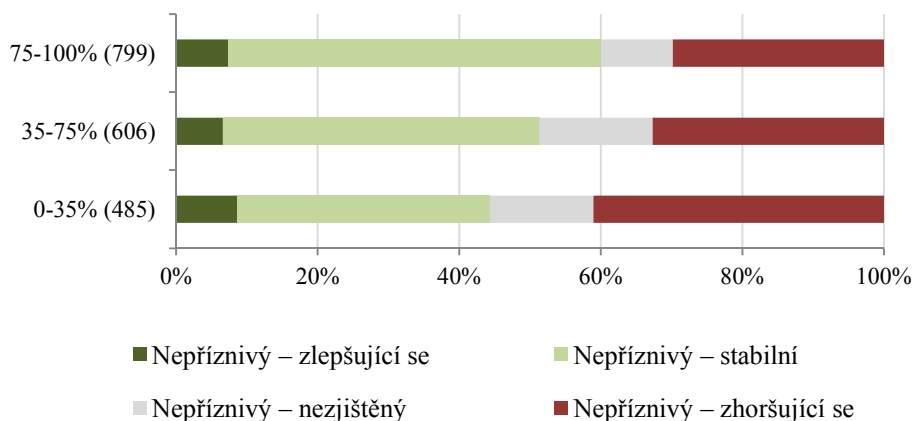
Přestože došlo k značnému pokroku při určování zvláštních oblastí ochrany v některých členských státech a probíhají další práce na plánech péče, ještě nebyl využit plný potenciál sítě. Důvodem je skutečnost, že potřebná opatření na ochranu lokalit dosud nejsou plně zavedena, např. jen 50 % lokalit je hlášeno jako lokality s komplexním plánem péče. Rovněž se zdá, že v některých státech investice nedostačují k naplnění tohoto cíle¹⁹ a že dosud nejsou plně využívány příležitosti, které nabízí například společná zemědělská politika, společná rybářská politika a regionální politika EU.

6.1 PŘÍNOS SÍTĚ KE STAVU Z HLEDISKA OCHRANY (SMĚRNICE O STANOVIŠTÍCH)

Sít' Natura 2000 v různé míře zahrnuje typy stanovišť uvedené v příloze I a druhy uvedené v příloze II směrnice, u nichž se určují zvláštní oblasti ochrany. Aby pokrytí sítě Natura 2000 odpovídalo stavu a trendům, byla hodnocení rozdělena do tří skupin podle míry, v jaké jsou typy stanovišť a druhy pokryty sítí Natura 2000, tj. pokrytí sítě Natura 2000 vyšší než 75 % (vysoké), 35–75 % (střední) a nižší než 35 % (nízké) (viz obrázek 12).

¹⁸ Lokality podle směrnice o stanovištích navrhuji členské státy a tyto lokality jsou nejprve označovány jako „lokality významné pro Společenství“, nežli jsou formálně označeny za zvláštní oblasti ochrany – údaje v této zprávě se týkají obou typů označení.

¹⁹ Financing Natura 2000 – Investing in Natura 2000: Delivering benefits for nature and people (Financování sítě Natura 2000. Investice do sítě Natura 2000: přínos pro přírodu i člověka), SEC(2011) 1573 final, 12.12.2011.

Obrázek 12 – Trendy stavu stanovišť podle přílohy I z hlediska ochrany, která podle hodnocení členských států vykazují nepříznivý stav (pro stanoviště s více než 75 %, 35–75 % a méně než 35 % plochy pokrytými sítě Natura 2000)

Celkový stav z hlediska ochrany u stanovišť a druhů nelze přičítat pokrytí sítě Natura 2000. Avšak jak u stanovišť, tak u druhů s nepříznivým stavem je trend stavu z hlediska ochrany²⁰ s pokrytím sítě Natura 2000 úzce spjatý. Podíl stanovišť vykazujících nepříznivý stav a zhoršující se trend je vyšší v oblastech s nízkým pokrytím (0–35 %) než u těch, kde je pokrytí vysoké (75–100 %). Naopak stanoviště s relativně vyšším pokrytím sítě Natura 2000 s vyšší pravděpodobností vykazují stabilní hodnocení. To zdůrazňuje zásadní úlohu sítě při stabilizaci stavu z hlediska ochrany.

Zajímavý příklad lze nalézt v Polsku, kde síť Natura 2000 pokrývá 80–90 % ohrožených stanovišť vápnomilných travinných porostů typu 6210. Stanoviště tohoto typu byla v minulosti často opouštěna nebo špatně obhospodařována. V poslední době zaznamenala zlepšení stavu díky zavedení ochranných opatření v lokalitách sítě Natura 2000, která zahrnovala vyklučení křovin, sečení a v některých případech extenzivní pastvu. Tato opatření, která do značné míry financoval Evropský fond pro regionální rozvoj, vedla k postupnému zvětšování plochy tohoto travinného stanoviště i k menší fragmentaci. To pak napomohlo obnově populace endemického sysla perličkovaného (*Spermophilus suslicus*), která se téměř celá nachází v lokalitách sítě Natura 2000. Jedná se o jasný příklad toho, jak mohou být lidské činnosti, a to i s hospodářským účelem, prospěšné pro ochranu stanovišť a druhů, jsou-li prováděny udržitelným způsobem.

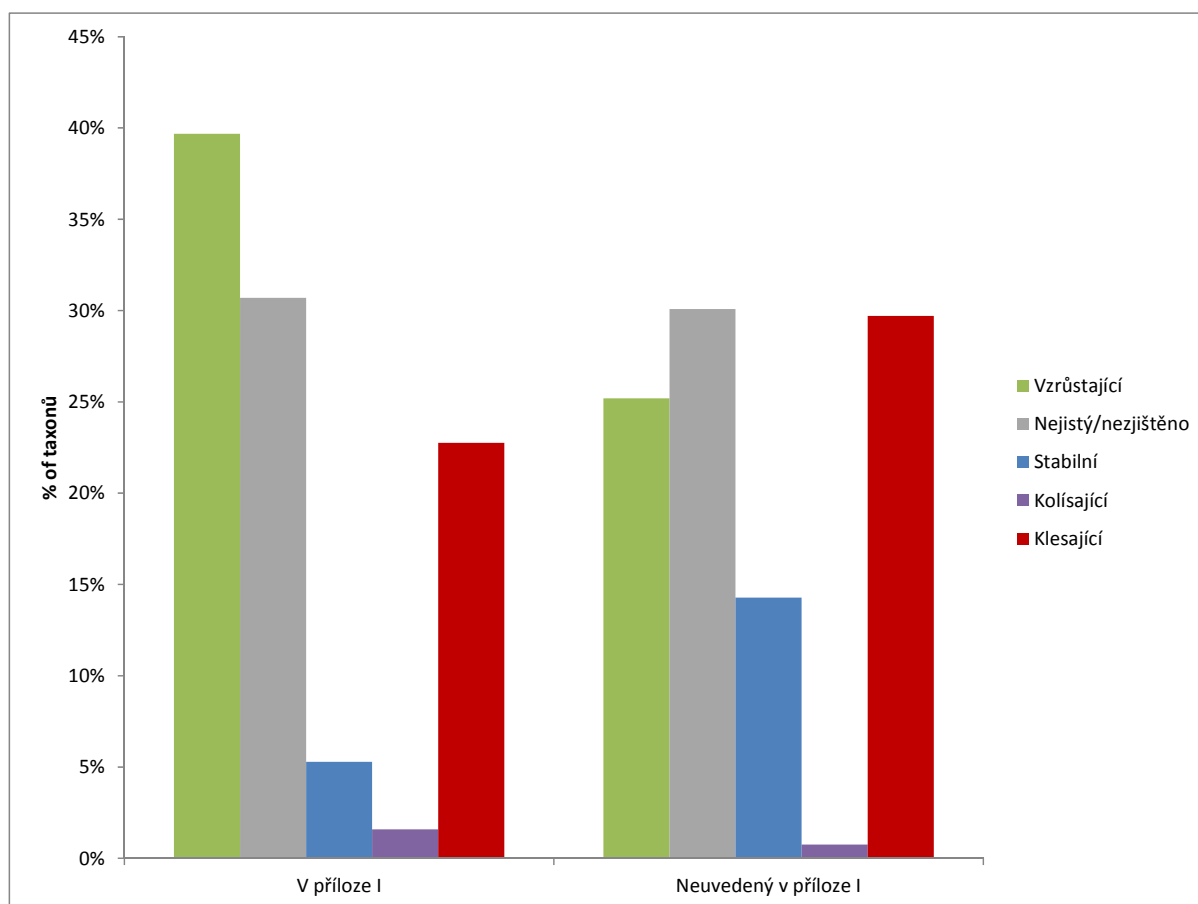
6.2 TRENDY DRUHŮ ZÁVISLÝCH NA SÍTI ZVLÁŠTĚ CHRÁNĚNÝCH OBLASTÍ (SMĚRNICE O PTÁCÍCH)

Vyšší podíl druhů ptáků uvedených v příloze I, u nichž je jako hlavní opatření stanoveno vymezení zvláště chráněných oblastí, vykazuje vzestupné trendy hnízdních populací (obrázek 13) v porovnání s druhy, které v uvedené příloze zařazeny nejsou. To naznačuje, že

²⁰ A rovněž krátkodobý trend populace u druhů.

cílené opatření ochrany těchto druhů, zejména péče o zvláště chráněné oblasti, má na populaci těchto ptáků kladný vliv. Druhy a poddruhy uvedené v příloze I, pro které byly vypracovány akční plány EU pro jednotlivé druhy a které mají prioritu pro financování v rámci programu LIFE, vykazují ještě vyšší podíl vzestupných populačních trendů.

Přibližně 35 % druhů uvedených v příloze I, které dlouhodobě vykazovaly sestupný trend, nyní v krátkodobém měřítku zaznamenává trend vzestupný nebo stabilní. To je jasná známka stabilizace a v některých případech zlepšení stavu. Avšak 45 % druhů vykazujících dlouhodobý sestupný trend zaznamenává pokles i krátkodobě, což naznačuje, že zvrácení těchto poklesů stále vyžaduje značnou pozornost a úsilí.

Obrázek 13 – Dlouhodobý (od roku 1980) trend hnízdní populace (%) druhů podle přílohy

Jeřáb popelavý (*Grus grus*), charakteristický druh uvedený v příloze I, jehož hnízdiště, hřadoviště a zimoviště jsou v rámci sítě Natura 2000 zvláště chráněna a který byl předmětem řady cílených ochranných opatření, zaznamenal od počátku 80. let, kdy vstoupila v platnost směrnice o ptácích, pozoruhodný nárůst co do počtu i rozsahu výskytu.

7. ZÁVĚRY

Toto hodnocení je druhým hodnocením stavu z hlediska ochrany podle směrnice o stanovištích, které umožňuje provést první srovnávací hodnocení na úrovni EU. Jeho přidaná hodnota spočívá v tom, že od předešlého vykazovaného období se značně zlepšily znalosti stavu a trendů chráněných druhů a stanovišť. Kromě toho byla obdobná zpráva zpracována i podle směrnice o ptácích, což poprvé umožňuje provést komplexní hodnocení stavu a trendů všech druhů, které jsou zahrnuty do právních předpisů EU na ochranu přírody.

Některé druhy a stanoviště zahrnuté do právních předpisů vykazují známky obnovy, jak dokládají příklady úspěchů z různých částí Evropy. Existují jasné doklady toho, že síť Natura 2000 má zásadní úlohu při stabilizaci stanovišť a druhů v nepříznivém stavu, zejména v případech, kdy jsou v odpovídajícím rozsahu zavedena nutná ochranná opatření.

Celkový stav druhů a stanovišť v EU se však v období 2007–2012 významně nezměnil, mnoho stanovišť a druhů vykazuje nepříznivý stav a u podstatné části z nich pokračuje zhoršování stavu. Dosažení cíle 1 strategie EU v oblasti biologické rozmanitosti do roku 2020 tudíž vyžaduje daleko větší úsilí. Zvláštní pozornost vyžadují některé skupiny druhů, jako jsou sladkovodní ryby, a stanovišť, jako jsou travinné porosty či mokřady. Aby se tyto trendy zvrátily, je nutné řešit významné tlaky a hrozby, které představují změny zemědělských postupů a pokračující změny hydrologických podmínek, jakož i nadměrné využívání a znečišťování mořského prostředí.

Ústředním prvkem pro dosažení cílů směrnic jsou účinná péče a obnova v lokalitách sítě Natura 2000. Přestože bylo při budování sítě dosaženo pokroku, zavádění cílů a opatření ochrany, které by plně odpovídaly potřebám chráněných stanovišť a druhů, nepostupuje dostatečně. Komplexní plán péče mělo koncem roku 2012 podle vykázaných údajů pouze 50 % lokalit. Nástroje financování EU, které poskytují příležitosti k podpoře péče a obnovy v síti Natura 2000²¹, nebyly dostatečně využívány.

Stav druhů a stanovišť z hlediska jejich ochrany lze zlepšit pomocí cílených opatření, jak ukazují například programy LIFE Nature a individuální agroenvironmentální opatření spolufinancovaná z Evropského zemědělského fondu pro rozvoj venkova. Komise spolupracuje s členskými státy a zúčastněnými subjekty na biogeografické úrovni EU s cílem prosazovat výměnu zkušeností a osvědčených postupů v oblasti péče a obnovy. Tato zlepšení budou dále těžit z významných hospodářských přínosů rozsáhlých služeb ekosystémů zajišťovaných sítě Natura 2000. K těmto přínosům, které jsou jen u suchozemských lokalit odhadovány na 200–300 miliard EUR, patří ukládání uhlíku, zmírňování přírodních rizik, čištění vody, zdraví a cestovní ruch²². Tyto přínosy by měly být pobídkou k dalším investicím do sítě.

V rámci programu REFIT (Program Komise pro účelnost a účinnost právních předpisů) Komise nedávno iniciovala „kontrolu účelnosti“ směrnic o ochraně přírody s cílem posoudit, zda uvedené směrnice plní svůj cíl. Kontrola účelnosti se bude zabývat širokou škálou otázek týkajících se efektivity, účinnosti, soudržnosti, relevantnosti a přidané hodnoty EU těchto

²¹ Financing Natura 2000 – Investing in Natura 2000: Delivering benefits for nature and people, SEC(2011) 1573 final, 12.12.2011.

²² Estimating the Overall Economic Value of the Benefits provided by the Natura 2000 Network (Odhad celkové ekonomické hodnoty přínosů sítě Natura 2000), IEEP (prosinec 2011).

právních předpisů. Tato zpráva o stavu přírody bude pro kontrolu účelnosti významným vstupem, zejména pokud jde o efektivnost právních předpisů. Výsledky budou použity i při přezkumu strategie v oblasti biologické rozmanitosti v polovině období.